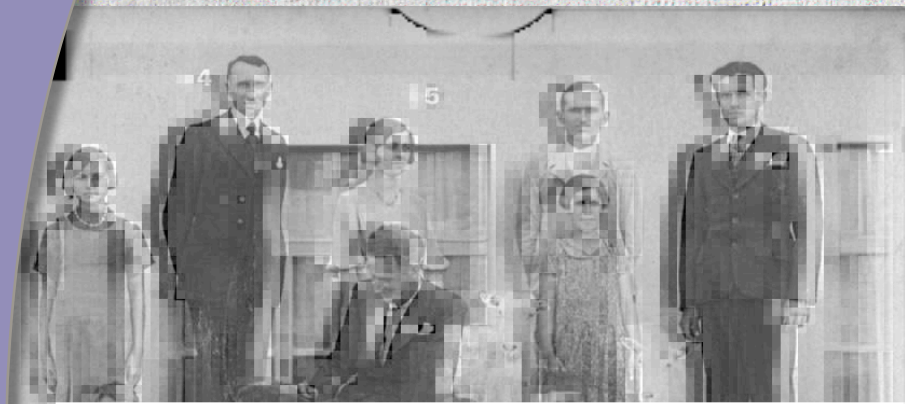

Ljiljana Lazarević

Svakodnevni život u Kraljevini SHS (Jugoslaviji) 1918–1941

Ključno pitanje

Svakodnevni život – izbor ili tradicionalno breme?

Tema

Modul se bavi kompleksnošću i raznolikošću svakodnevnog života u novoj zemlji. Učenici bi trebalo da stvore širu sliku o tome kakav je bio život u zemlji sa velikim regionalnim i nacionalnim razlikama, u periodu od 1918. do 1941. Radionica je važna zbog potrebe za podizanjem nivoa tolerancije i svijesti u regionu, prije svega, o tome kolike su bile razlike i koliko su duboki korijeni nekih problema, ali i koliko su slični problemi u različitim djelovima države.

Ishodi učenja:

- Učenici će moći da razumiju promjene i kontinuitet socijalnih fenomena kao sličnosti i razlike prošlosti i sadašnjosti.
 - Učenici će razumjeti složenost interakcije između tradicionalnog i modernog u međuratnom period u Jugoslaviji.
 - Učenici će razviti empatiju.
 - Učenici će proširiti znanja o kvalitetu svakodnevnog života u međuratnom periodu.
-

Ciljevi:

- Kritičko razumijevanje kompleksne prirode prošlosti.
 - Razumijevanje nacionalnog identiteta.
 - Podrška učenicima u razumijevanju svojih korijena.
 - Uzajamno poštovanje, mir, stabilnost, demokratija.
 - Istorijska svijest.
-

Uputstva za predavača:

Aktivnost 1: Predavač će pročitati Uvod, objasniti situaciju u zemlji koristeći izvore 1 do 5.

Aktivnost 2: Predavač će podijeliti učenike u dvije grupe.

I grupa: izvori – selo / grad.

II grupa: izvori – tradicionalno / moderno.

Aktivnost 3: Učenici će ispuniti tabelu na temu pozicije žena, koristeći izvore.

90
minuta

Aktivnost 1

Uvod

Kraljevina SHS je formirana nakon završetka Prvog svjetskog rata, zasnovana na ideji zajedničkih korijena Južnih Slovena. Nova država je nastala spajanjem regiona koji su imali različita kulturna nasljeđa. Razlike su bile velike u svakom pogledu: političkom, kulturnom nacionalnom, ekonomskom (...). To je bila pretežno zemljoradnička država sa visokim procentom seoskog stanovništva, čiji je život bio zasnovan na tradicionalnim običajima i navikama.

Proces industrijalizacije je uglavnom zaobišao cijeli region. Zapadni i severni dijelovi države (koji su nekad bili dio Austrougarske carevine) su bili razvijeniji, dok su južni dijelovi zemlje (koji su bili pod Osmanskim carstvom) bili zaostali. Svi ovi faktori, u kombinaciji sa političkim i nacionalnim razlikama, uslovlili su velike probleme u funkcionisanju novonastale države.

Izvor 1

Države i teritorije koje su se ujedinile 1918.

Repe Bozo, *Sodobna zgodovina za 4.letnik gimnazij, str.82*

Izvor 2

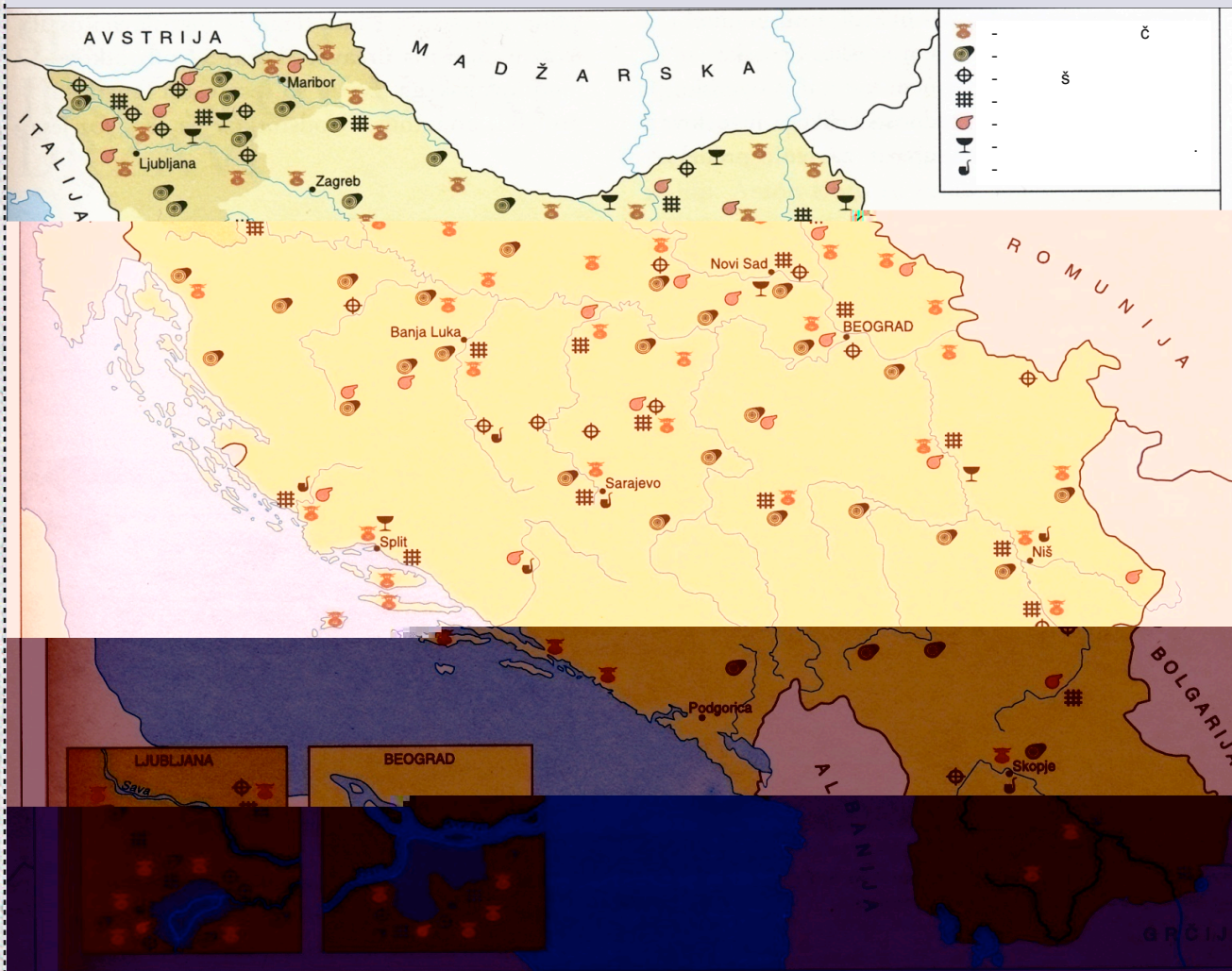
Tabela o broju gradova

	1921	1931
Broj stanovnika (u hiljadama)	Broj gradova	Broj gradova
10-20	30	124
20-50	11	25
50-100	3	4
> 100	2	3

Lj. Dimic, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije, str.36

Izvor 3

Industrijska razvijenost po oblastima

Repe Bozo, Sodobna zgodovina za 4.letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan 2007, str. 97

Aktivnost 1

Izvor 4

Zanimanja stanovništva Kraljevine

Ljubodrag Dimić, *Kulturna
politika Kraljevine
Jugoslavije 1918'1941, II, str.35*

KLASE ZANIMANJA	1921	1931
P , š	78.87%	76.58%
I	9.91%	11.00%
T , ,	4.35%	4.85%
J z ,	3.80%	4.08%
O	3.07%	3.49%

Izvor 5

Nepismeni

			Čitaju i pišu		Čitaju		Nepismeni
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	Ukupno
Banovine							
Dravska	94,13%	92,41%	93,23%	1,80%	1,23%	1,23%	5,54%
Drinska	56,37%	18,56%	37,49%	0,32%	0,42%	0,40%	62,11%
Dunavska	82,03%	59,67%	70,52%	0,45%	0,77%	0,61%	28,87%
Moravska	60,76%	16,01%	37,70%	0,41%	0,27%	0,34%	61,96%
Primorska	55,48%	29,37%	42,08%	0,41%	0,51%	0,46%	57,46%
Savska	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
Savska	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
Vardarska	43,89%	14,32%	28,84%	0,41%	0,18%	0,30%	70,86%
Vrbaska	39,73%	13,95%	27,09%	0,38%	0,24%	0,31%	72,60%
Zetska	50,69%	16,69%	33,50%	0,51%	0,41%	0,46%	66,04%
Beograd	92,66%	84%	88,69%	0,24%	0,68%	0,44%	10,87%
Ukupno	67,31%	42,90%	53,83%				44,51%

Ljubodrag Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918'1941, II, str.192*

Izvor 1

Gradovi i sela

(...) Preko ¾ svih domaćinstva u Kraljevini živjelo je od poljoprive, tj. oko 80% aktivnog stanovništva svoju zaradu sticalo je u poljoprivedi (...). Iako se u periodu 1921! 1931, po nekim podacima, ka gradovima pokrenulo oko milion stanovnika, činjenica da se uvećao broj malih gradova sa slabo razvijenom privredom i bez urbanog životnog standarda... Prema podacima Ministarstva unutrašnjih djela 1925. godine bilo je 24 255 sela i 4 595 zaselaka, ukupno 96% svih naselja, dok je svih ostalih naseljenih mjesta bilo 1 265 (gradova, varoši, varošica, trgovišta, predgrađa, banja, salaša, manastira). Prema istim podacima u varošima i gradovima živjelo je 15, 8% stanovništva.

Lj. Dimic, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije, 1918-1941, str.35*

Izvor 2

Tuberkuloza

Tuberkuloza se javljala kao izrazita, hronična, narodna, socijalna bolest. U medicinskoj literaturi ona je svrstavana u grupu takozvanih „opasnih narodnih misija”. Od tuberkuloze je umiralo oko 14% svih umrlih. I na tom planu postojala je izražena neravnomernost, pa je tako u Savskoj banovini svaki peti umrli umirao od tuberkuloze, dok je u Beogradu to bio svaki pedeseti. Neravnomernost je postojala i između sela i grada. Tuberkuloza se u početku javljala kao gradska bolest ! bolest loših stanova. Brže prihvatanje higijenskih navika presudno je doprinelo da je smrtnost od tuberkuloze opadala u gradu dva puta brže nego na selu koje se teško oslobađalo kulturne i zdravstvene zaostalosti. Jedino je u Dravskoj banovini, u celom međuratnom razdoblju, smrtnost od tuberkuloze bila veća na selu nego u gradu (...).

Lj. Dimic *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, str.66/67*

Izvor 3

Zabava u Beogradu

Beograđani su imali rasonoda i u samoj varoši. Na primer, tu su bili i prvi bioskopi. Interesantno je rešenje bilo ono kod „Pariza” na Terazijama. Kako je tu „sala” bila improvizovana od dotadašnjeg dugog uzanog dvorišta, platno je bilo stavljeno da visi po sredini prostorije, tako da se gledalo na obe strane, a da bi slika bila jasnija, platno je kvašeno prskalicom. Gledaoci su sdeli za kafanskim stolovima, jeli i pili (s prednje strane bila je samo kafana, a sa zadnje se večeralo), muziku je davao jedan klavir, a docnije i mali orkestar od dva-tri instrumenta. Uz tragične prizore sviralo se nešto ozbiljno, a uz šale brzo i veselo. Filmovi su, razume se, bili nemi (...).

Detinjstvo u proslosti”, Bgd 2001, iz: Aleksandar Deroko, “A ondak je letjio jeroplan nad Beogradom

Izvor 4

Filmadžije na Terazijama

<https://www.facebook.com/Crno.beli.Beograd>, (19.5.2012.)

Izvor 5

Ishrana I

Ishrana sela i grada, u tridesetim godinama, počela je da se razlikuje. U ishrani varoši počele su da preovlađuju namirnice životinjskog porekla (raste upotreba mesa i mleka), dok je hrana biljnog porekla i dalje dominirala u ishrani sela. U ishrani stanovništva gradova ustalila se neznatna razlika između zimske i letnje ishrane, dok su se u selu i dalje zadržavala dva osnovna tipa ishane ! letnji i zimski (...). Uz hleb, pasulj i kompir su osnovna hrana (...).

Lj. Dimic *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, I, str.62*

Izvor 6

Ishrana II

Hrana na selu uglavnom se sastoji od ražanog hleba, crnog luka, sirke, salate i mutenica. So se slabo upotrebljava zato što je, po kazivanju seljaka, skupa. Mnogo retko se koristi u kuvanoj hrani mast ili ulje, narod mnogo posti. Izračunao sam da u jednoj godini ima 260 dana posta. Selski popovi ne dozvoljavaju narodu da koristi ulje ili ribu, a sami po ceo dan love ribu u Crnoj reci i spremaju je. Dok regruti često ne teže ni 40 kilograma, njihovi popovi premašuju 100 i 120 kilograma.

Документи за историјата на македонскиот народ том 2 стр.20 ,

Izvor 7

Odijevanje I

Za nekog se kaže da je lepo odeven ako mu je odelo novo ili bar dobro sačuvano, skupoceno i čisto. Ali se smatra da onaj koji odviše pazi na odelo, nije ili neće biti dobar domaćin. On isuviše mnogo vremena izgubi na oblačenje i mnogo potroši na sebe. Dok mladić nije oženjen i dok žensko nije udato, smatra se da se moraju što lepše i čistije odevati. Prema odelu sude, kako devojačka porodica o imovnom stanju momka, tako i momkova o devojci i njenoj kući.

Mladenci se lepo oblače i u toku prve godine bračnog života. Jedno zbog toga što su još mladenci, i drugo što imaju šta da obuku. Postepeno stari venčano odelo, kako mladino, tako i mladoženjino. A novo se ništa ne kupuje. Što se dece tiče, ona treba da budu čisto obučena, kad pođu u crkvu da se pričeste i uopšte kad je neki praznik i kad idu u goste. Inače, „deca su deca pa nikad čista ne mogu biti“.

Aleksandar Petrović, Rakovica. Socijalno - higijenski problemi, Beograd 1939, 148

Izvor 8

Odijevanje II

Način oblačenja, kao i celokupan život, podlegao je vladajućim normama ponašanja u dotičnoj sredini, njenim kolektivnim pravilima, usvojenim estetičkim idealima zajednice, ekonomskim i tehničkim mogućnostima. Način oblačenja jedan je od najboljih pokazatelja društvenih promena koje su zahvatile jugoslovensko selo.

U Kaljevini Jugoslaviji moglo se sresti više tipova narodne nošnje (alpska, panonska, moravska, makedonska, jadranska, dinarska), od kojih je svaki nosio osnovne karakteristike kulturnih pojaseva u kojima su nastali (...). Masovnom upotrebom industrijskih proizvoda koji su menjali život (...) narodna nošnja je neumitno ustupala. Taj proces bio je najbrži u Dravskoj banovini, industrijskim oblastima Savske i Dunavske banovine, velikim gradovima. Prema nekim podacima, 1918. nošnju je nosilo oko 60% stanovnika Kraljevine. Sa slovenačkog sela ona je bila gotovo potisnuta (...). Na drugoj strani, u dinarskim oblastima, južnoj i jugoistočnoj Srbiji, Makedoniji, domaće tkanine od vune (sukno), konoplje, lana, kože, pamuka bile su u svakodnevnoj upotrebi (...). U tim oblastima narodna nošnja bila je u svakodnevnoj upotrebi (...).

Lj.Dimić, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije,I,Bgd,1994, str.74

Izvor 9

Žena na selu

Moja majka Persa brinula je o desetoro dece, petoro svojih i petoro sestrih. Tetka je umla od tuberkuloze, a teča poginuo u ratu. Tako je brigu o njihovoj deci preuzela moja majka, koja je vodila kafanu u selu u kome smo živeli, Divcima u predgrađu Valjeva. Bila je snažna, odlučna, vredna i sposobna žena, a njen glavni posao bio je u kuhinji; bila je vrsna kuvarica ! advokati i ugledni ljudi iz Valjeva su svakodnevno prelazili 10 km da bi došli na doručak kod Perse.

U isto vreme brinula je o finansijama, nabavci, kući i deci, a mi, deca morali smo da poštujemo starije i pomažemo oko nabavke. Majka je bila blaga, ali odlučna priroda, nikad nije podizala ton, ali se od nas očekivala apsolutna poslušnost. Otac je bio miran, povučen, neeksponiran čovek, radan, ali je briga i odgovornost u vezi svega bila prepuštena majci. Uprkos svim obavezama koje su bile neprekidne i velike, nikada je nisam čuo da se žali na nekoga ili da joj je nešto teško (...).

Memories of Milos Nedovic, born 1933

Pitanja za rad izvorima:

1. Koliko se ishrana stanovništva sela i grada razlikovala?
2. Što je selo moglo da ponudi u pogledu zabave?
3. Kakva je zabava u gradu?
4. Kako su ljudi doživljavali modu? Da li je ona bila stvar ličnog ukusa ili navika preuzeta iz tradicije?
5. Koliko moda utiče na tvoj život? Da li misliš da je u prošlosti bilo isto?

Izvor 1

Selo u gradu

Poderane, prljave i kojekako obučene seljačke figure koje vidimo danas po većim varošima, a i po selima, pojam su prelazan, prouzrokovan nešto naglim proletarizovanjem i ekonomskim propadanjem jednog dela seljaštva, a nešto njegovom društvenom zbunjenošću u talasu modernizacije pred kojom se seljak sa svojom tradicionalno-patrijarhalnom kulturom oseća slab, zaostao i pored svega bespomoćan. Ta spoljna izobličenosć odraz je njegove unutrašnje društvene, a ne samo materijalno-ekonomske pokolebanosti. Dokle god se seljak drži čvrsto i uravnoteženo na ekonomskoj osnovici svoga života, on to svoje stanje ispoljava i odelom i ukrasom.

V.Dvornikovic, Bgd, 1990,463.

Izvor 3

"Modernizacija"

"Danas posle sto godina, Beograd ne guta i ne svaruje više: on je progutan, Levantom, Balkanom, Peštom, ali naročito najezdom palanke svih rasa, jezika i vera oko sebe, koja – iščupana iz korena – ne živi ni pod svojim krovom ni u svojoj mali, nego na ulici, u kafani, u bioskopu, „baru“, „bifeu“, u „čevabdžinici“, u radnji sa „užičkim proizvodima“, u bezbrojnim kafanama sa palanačkim panjem i roštiljem pred vratima ili prasećom glavom u prozoru ili takozvanim lokalima „umetničke boemije“, jednoj od najbanalnijih industrija u tom vašarskom metežu. U Beogradu koji je danas jedva tri puta veći, svega je tog trideset puta više nego u predratnom, i tek sad, posle oblakodera i raskošnih pariskih magazina, Beograd je postao varoš čevapčića i čuburskih diva.

M. Гроп, Из предпратне Србује, Београд 1939, 18.

Izvor 5

Tradicionalne vrijednosti

Verni starim običajima Srba, u dugim zimskim večerama i dvorci su održavali svoja posela. Kao dečak, ja sam bio na mnogima od njih u kući moga oca. Stariji ljudi bi posedali oko tople peći na klupi napravljenom od istog materijala kao i sama peć, obično od mekih cigala, omalterisana i okrećena. Ljudi su pušili i razgovarali, a izgledali su kao senatori, samozvani čuvari sve mudrosti u dvoru. Kraj nogu starijih sedeli su na klupicama mladi ljudi, a pred svakim od njih je stajala kotlarica u koju su krunili žuta zrna od velikih kukuruznih klipova. To bi radili celo veče. Starije žene sedele su na malim klupama duž zidova; one su prele vunu, lan ili kudelju, šile ili vezle. Kao majčinom ljubimcu, meni je bilo dozvoljeno da sednem pored svoje majke i slušam reči mudrosti i mašte iz usta starijih ljudi, a ponekad i iz usta sredovečnih ili mladih, ako bi im to stariji dozvolili. S vremena na vreme, zapevale bi žene poneku pesmu koja je bila u vezi sa pomenutim događajima. Na primer, kada bi neko od starijih ljudi završio besedu o Karađorđu i njegovim borbama protiv Turaka, žene bi zapevale pesme u kojima se slavi hrabri Karađorđe i vojvoda Hajduk Veljko, koji je sa šakom Srbijanaca branio Negotin od velike turske vojske pod Mulan-pašom. Ova hrabra četa, kako je pesma opeva, podseća na onu malu četu starih Grka u bici na Termopilima.

Mihailo Pupin, Autobiografija iz: Detinjstvo u prošlosti, BGd 2001, str.13.

Izvor 2

Porodica

Privatna kolekcija porodice Mitrović

Izvor 4

Nemoral

Iz Štinjana (kod Pule)

Nekoć i danas

Kao je u cijeloj Istri poznato, jednom je Štinjan bio prava dika cijele Pelješetine. Naša mladež je uvijek stajala na vrlo visokoj stupaji poštenja i značaja (...). Svi su se divili našem selu i našoj mladeži. Danas su se pak i kod nas sasvim promijenile prilike. Naši najbolji mladići morali su uslijed nečuvenog terora preko granice, a drugi u vojništvo (...). Ima ovde jedno par oholijeh djevojaka koje nikako ne mogu da žive bez poljubaca talijanskih mornara. Te djevojke su kao pomahnitale trčale u Pulu i zvale talijanske mornare u Štinjane. Naravno, mornari su se kao mladi ljudi odmah odazvali tom pozivu te priredili ovde ples (...). Skrajnje je vrijeme da roditelji malko bolje pripaze svoje kćeri, jer će inače biti prekasno.

Štinjane, Štinjane, kamo hrliš?

Novine Istarska rijec, 1923

Izvor 6

„Mika Miš – Hristos se rodi”

ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ ГОД. II — 5-1-1937 ПРИМЕРАК 1.— ДИИ

61

Objašnjenje slike: Na slici se vide Miki i Mini (junaci poznatog dječijeg američkog stripa autora Volta Diznija) kako peku prase za Božić, što je tradicionalni srpski običaj. Cjelokupna scena praćena je tradicionalnim srpskim božićnim pozdravom „Hristos se rodi”, koji je i naslovljava.

naslovna strana, br. II, 1937.

Izvor 7

Žene

Ali ma kakav da je bio odnos u kući, otac nije vladao. (Možda mu je to kuć

Izvor 8

Nepismeni

Broj pismenih muškaraca i žena u banovinama 1931.

	43,89%	14,32%
	50,69%	16,69%
	56,37%	18,56%
	60,76%	16,01%
	55,48%	29,73%
	82,03%	69,67%
	80,06%	63,78%
	92,66%	84,00%
	94,13%	92,41%

Lj. Dimic, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, II, str.192

Izvor **10**
Žene piloti II

<http://www.megaupload.com/?d=JOCR7Q9Q>
<http://www.megaupload.com/?d=JOCR7Q9Q>, (5.5.2011.)

Pitanja:

1. Kako su savremenici videli život u gradu?
2. Kakvo ponašanje dvojaka je smatrano „pristojnim“? Misliš li da je za dječake važno isto?
3. Kako objašnjavaš ženu pilota u duštvu? Šta je većina žena nepismena?
4. Dokazuje li to jednakost? Da li je svaka žena mogla da bira svoju budućnost? Može li danas? Argumentuj svoje mišljenje.
5. Kako su uticaji sela mijenjali gradove? Da li je proces bio obrnut?
6. Da li je *Miki Maus* tradicionalni junak? Koje tradicionalne junake znaš? Ko su danas čečiji heroji?

Aktivnost 3

Učenici će ispuniti tabelu na temu pozicije žena, koristeći izvore

Urbano	Ruralno	Tradicionalno	Moderno

Svaka grupa će popuniti tabelu u skladu sa dobijenim zadatkom.

Slijedi debata i upoređivanje sa današnjom situacijom.